

כרזה אנטי-שמית בלוח-מודעות גרמני בימי המלחמה * הגבורה לא היתה במרד הגטאות

הרגיש שעליידי פיאור הגבורה היתה שר- מצה מוחלטת על שישה מיליון שנשבתו. „אבל בשנים האחרונות יש בקרב ה- חוקרים וההיסטוריונים של השואה מעין שינוי-ערכים לגבי שאלה זו. היו סימפוזיונים רבים על נושא זה, והוועדה ביי- קורת רבה על התפיסה ששררה מייד אחרי המלחמה העולמית, ביקורת על ה- תפיסה שבנתה את המושג, השואה והג- בורה. ולכן, מול הגבורה של מרדכי אני- לביץ וחבריו, אנחנו מביאים את יאנוש קורצ'אק, שבלי ספק היה גיבור, ואיי-אפי שר לומר עליו שהוא הלך-כצאן-לטבח.

„יש כאן בעייה. בקרב החוקרים נעשית כיום ריהבליסציה עקרונית לשישה מיל- יון. זה כבר מגיע לכדי קיצוניות, ומצויים אפילו חוקרים הטוענים כי לוחמי-הגטאות היו מתאבדים, בשעה שהמשימה באותם ימים היתה אחת: להיותר בחיים, כדי להשאיר לעם היהודי שארית. הבעייה בת- קופת השואה — כך הם טוענים — לא היתה קידוש-השם, וההתאבדות שירתה את המזימה הגרמנית להכרית את העם ה- יהודי.

„השאלה, לדבריהם, לא היתה שאלה של כבוד, אלא שאלה של להישאר בחיים. מה גם שבאותו זמן החל כבר להתהפך גלגל המלחמה (מפלת הגרמנים באל-עלמין ובסטאלינגראד). רוב היהודים התנגדו אז למחתרות, וטענו שיש להנמיך את הפרוץ פיל, ולחכות לניצחון בעלות-הברית. לכן רצוי היה, לדעתם, אפילו ללכת בשקט, לפי הפקודות של הגרמנים, שהרי תמיד ישנה תיקוה שמישהו ייצל.”

טלאי צהוב בתוניס

ובברלין

אחת התמונות הבלתי-ידועות, המופיעות בפרק, היא תצלום של יהודים תוניסיים, המסירים את הטלאי הצהוב בצורת מגן דוד מעל לזרועם, משליכים ורומסים אותו.

לוסין: „אנחנו כימעט ולא יודעים ש- יהדות צפון-אפריקה סבלה מהגרמנים ב-

נות-ההשמדה הביאה בלומה שאדור, ש- קטעים מתוך עדותה מובאים כאן: „באחד הימים אני חורתי מהעבודה, ואמא כבר לא היתה בבית ולא היה אח אחד. כל מה שמצאתי בבית היו שני הילדים הקטנים, והם סיפרו לי שבאה מיסטרה ושלקחו את אמא והעלו אותה. זה לא היה אוטו, זה היה אוטו שסוסים סחבו, זה היה מין תחבורת-פנים-גטו... „אז את שלי, שמו היה משה, שהיה יליד 1928, רץ אחרי האוטו וצעק: „בלי אמא שלי אני לא רוצה להיות!” והם העלו אותו יחד עם אמא. נשארתי עם שני הילדים הקטנים.

„אני הייתי חייבת לצאת כל בוקר ל- עבודה... ידעתי שיום אחד אני אחזור והילדים לא יהיו, ואני חושבת שכל הרגשות שלי התרכזו בשני הילדים האלה... בלילות הייתי שומעת את השיחות שלהם, כמה שהם מבינים שלי קשה ושאתי כזאת צעירה, ושאתי צריכה להתנהג כמו אמא, כך הם דיברו ביניהם... „זו היתה עליית-גג והתיקרה הלכה ב- שיפוע, שנגמר עם הגג... שם הייתי מת- ביאה כל בוקר את הילדים... הייתי מכי- ניסה אותם שם בפנים, מתחת לגג, וסר- גרת אותם עם כל מיני גרוטאות... „בערב אחד חורתי מהעבודה וכשהם שמעו אותי, הם היו יוצאים כמו עכ- ברים. לילדה היה על המצח פצע ענקי, חתוך כמו בסכין... ואז הם סיפרו לי ככה: שהיום נראה להם מאוד-מאוד ארוך... והם חשבו שכבר לילה, אז הם יצאו מהמחבוא שלהם והתיישבו על המד- רגות והיכו לי. הם כנראה נרדמו, כי פיתאום הם שמעו צעדים כבדים, והם ראו מגפיים, אז הם ברחו מהר לתוך המחבוא הזה. אבל הם לא הספיקו ל- גור מאחוריהם את העלת... הם שמעו שמדברים גרמנית וצווקים להתחילו לה- לך פנימה כל מיני דברים, אז פגע בראש שלה איזה דבר חד שהשליכו. ואז היא אמרה לי: אבל אני לא בכתיא, כי ירדתי שאם אבכה אז הם ירו פנימה ויהרגו אותנו, ולא רצינו שאת תבואי ותמצאי אותנו מתים... „

את עדותה על אחיה מסיימת בלומה שאדור: „...רצתי לחפש את הילדים. לא היה בית-יתומים, לא היו ילדים. אמרו לי שהשפישו את הילדים עירומים והכניסו אותם ב-18 בינואר לקרונות בדרך לטרבי- לינקה, ערומים. זה סוף הסיפור של ה- ילדים שלי.”

אבטיחים בגליל

את הסרט שואה וגבורה ביים אשר בן-טולילה (טללים), עורך-סרטים רב-ניסיון בטלוויזיה, על בן-טולילה והסרט, מספר עורך-הסידרה: „הוא יליד טנג'יר, והיו לי הרבה ויכוחים איתו. הוא רצה להכניס את מורשת האידיש, יותר ממה שאני הייתי מוכן. הוא בכלל אחד שיש לו עניין בשורשים. לכן הוא חזר בשם שלו, מטללים לבן-טולילה.

„אבל ההתמודדות שלו עם הנושא הזה היתה ממש מרתקת. אין לי ספק שהושפע כמו כל שאר במאיה-הסידרה, שעוסקים בפרקי השואה. הטיפול הזה, יומם ולילה, מול שולחן-העריכה, שעות על שעות, כאשר הילטרל במסך, כאשר הקורבנות ב- מסך, זה דבר שמותר את רישומי. „אשר טללים הוא לא ירושלמי כיום. הוא חי במשק בגליל. הוא עובד את הטל- וויזיה והתיישב לו בגליל. כאשר פנינו אליו לתת כתף לסידרה, הוא היתנה תנאי מקורי מאוד: שהוא יעבוד רק שלר- שה ימים בשבוע, מ-8 בבוקר ועד הל- לה, כלומר, יום-עבודה כפול. במשך חר- דשים הוא עבד שלושה ימים ברצף כל שבוע, ובשאר הזמן הוא היה במשק שלו בגליל, עובד את אדמתו. בשבוע שעבר הוא זרע שם אבטיחים.”

הגיבורים הלכו כצאן

באחד מקטעי-התיאור של המתרחש בתר- ככי גטו וארשה מצוי תצלום של המחנך יאנוש קורצ'אק, למרות שיש אשלייה חזותית בתצלום כאילו המדובר בסרט, אין זה פילם, אלא תצלום עם אפקט של תנועה, שהשיג ה- במאי על-ידי קירוב המצלמה. לוסיין: „התמונה הזאת אינה התמונה המוכרת של קורצ'אק כמנהל צעידתו עם הילדים שלו אל המוות. וזה חשוב לאי- דיאלוגיה של הסידרה... „ישנה בעייה קשה מאוד. בשנים הרא- שונות אחרי השואה הינכו את ילידיה-ארץ, ואותו, על גבורה של לוחמי-הגטאות, קיבלנו אז את-התיוזה שטענה כי כל האחרים הלכו, כצאן לטבח, אף אחד לא

שטר-כסף של גטו טרויינשטאט האנשים ישנו בחלונות-הראווה

דייטשקרון: „...וכך החלטנו לרדת למח- תרת. פירוש הדבר היה, בפשטות, להסיר את הכוכב היהודי, ולהיעלם מן ה- בית...”

הגולגולת היהודית

בימי כיבוש צרפת בידי הנאצים ניסו הצרפתים להיות למאמינים אדוקים יותר מהאפיפיור של המחשבה הגרמנית.

עדות על דקות אדוקה זו מביא שואה וגבורה בקטע המצולם, המדווח על התע- רוכה האנטישמית „היהודים בצרפת”. קטע מצולם זה מביא מילה במילה את דברי הקריינות של הקריין הצרפתי, האומר: „הסטאטיסטיקה והנתונים והתמונות — ממש מעוררים וועה, הם מוכיחים כי הכנסת-האזרחים והאבירות הצרפתית — נוצלו בידי היהודים, כל המישרות הבכ- רות אוישו בידי היהודים. היהודים הטילו עצמם על עם אהב-שלום, ודחפו אותו למלחמה והובילו אותו לתבוסה נוראה זו. זו היתה תוצאה הרסנית של פעילות היהודים...”

לקריינות זו נילוות המחשות חזותיות של מיכני גולגולת יהודית, שנועדו להמ- חיש את תורת-הגזע הגרמנית. לוסיין: „מסתבר שהאנטישמיות של הצרפתים, ברגע שהתאפשרה להם, פרצה בצורה אר- סית מאוד, והתבססה על המסורת האורי- כה שלהם באנטישמיות...”

אורח-ישרי, ושהתושבים היהודיים שם נאלצו גם הם לשאת טלאי-צהוב על ה- שרוליים. מה עוד, שהפילם הראשון של ניצול-ישראל הוא הפילם הזה על יהדות תוניס, כאשר תוניסיה שוחררה בידי ה- לותיו של הגנרל איזנהאור.

„איתרתי את הסרט הזה בארכיון הסר- טים של הצבא האמריקאי בושינגטון. מצאתי אותו חתת הכותרת, המערכת כלל צפון אפריקה, התמונה מופיעה לה בתוך סרט המתאר מערכה זו. קטע תלישת מגני- הודיך הצהובים ורמיסתם התרחש באמצע 1943...”

בסרט זה מעידה איגנה דייטשקרון, שעברה את כל ימי המלחמה העולמית בלב הרייך השלישי, בברלין. לוסיין: „בשעה שהגרמנים הרגו ורצחו יהודים בכל רחבי אירופה, הם נזהרו שלא לגעת ביהו- דים שלהם. בהחלט הפיתרון הסופי על יהודי גרמניה עצמה הם המתינו עד לרגעים האחרונים של המלחמה. מצב ש- אנחנו מתארים אותו גם בסרט זה. „ממלכתי השואה וההשמדה, התצלומים חוזרים כל הזמן אל בתי-הקפה של ברי- לין, אל העיר שתושביה היהודים הס- תוכבו בה בחופשיות.”

אלא שישנם גם עמים אחרים כאי- רופה, והראייה היא אותה פרשה מופלאה של הצלת יהודי דנמארק, עם הגיע הפקו- דה לגירושם, הקדימו אנשי המחחרת הר- דנית את הנסאטו, ובעזרת מאות ספינות דייג וסירות-טיוול הצליחו להבריח כימעט את כל בני הקהילה היהודית לחופי שווד- יה, שהיתה נייטרלית.

סיפור נוסף הוא סיפורו של בוריס, מלך בולגריה, שתיאור פגישתו עם אדולף היטלר מובא בסרט. ליסין: „נפל לנו לידיים סרט שבו נראה בוריס מלך בול- גריה מבקר את היטלר. למדנו את הנו- שא, וגילינו שבוריס הוא עוד מיקרה של אחד ששמר על היהודים שלו. הוא שמר בכל מיני דרכים. אבל בדיקה שערכתי אצל החוקרים הבהירה שאין לוקוף זאת לזכות טוב ליברו אלא ללחץ העממי, ל- כנסיה ולכל מיני חוגים בעם הבולגרי, שתבעו מהמלך לעשות כן. בוריס מת כמה חודשים אחרי פגישתו עם היטלר...”

שטרות טרויינשטאט

מתנה-הריכוז טרויינשטאט הוא אחת הר- תופעות המזוירות ביותר של השואה.

המתנה הוקם כמחנה לדוגמה, כדי ש- יישמש כמכשיר-תעמולה, ויפריך את הטע- נה שמשימתיים יהודים במחנות-הריכוז ב- רחבי אירופה.

בין השאר הנפיקו הגרמנים שטרות-כסף מיוחדים לשימוש פנימי במחנה זה, כהמ- חשה ל„אוטונומיה” שבה זכו היהודים במחנה זה. הכסף היה, למעשה, חסר- כיסוי, והיום הוא בעל ערך לאספנים. למחנה זה הזמינו הגרמנים בקביעות את נציגי הצלב האדום, לבחון ולבדוק את מצבם של היהודים, ומצבם במחנה זה אכן ריצה את אנשי הצלב האדום.

בין אותם שעברו את המלחמה בטרזיינ-

* למטה משמאל: „היהודי אשם במיל- חמה!” מעליה: „התבייש, פטפטן! האויב מקשיב! השתיקה היא חובה!” מימין למע- עלה: ימי-החרבות של הנוער ההיט- לראי בואצבורג. מתחתיה: „חזיל הרגלים שלנו”. למטה מימין: תערוכה „נוף המור- לדת”.

** לפי אחת הגירסות הורעל על-ידי הנאצים, שחששו מפני השפעתו ויכולתו שלא להיכנע להיטלר.